

JUDISK

K R Ö N I K A

Ger vi röst åt nazisterna om vi tystar dem?
SARAH HELAND-SCHULMAN om yttrandefrihetsdebatten

Inget att förlora - en berättelse av ETGAR KERET

EXKLUSIV INTERVJU

På barricaderna mot antisemitismen - MARGIT SILBERSTEIN intervjuar STEFAN LÖFVEN

4
2017

ÅRGÅNG 85 • DEC 2017
TEVET 5778 • PRIS 100 KR

BILDEN

Mea Shearim, Jerusalem

Ultraortodoxa judiska kvinnor kikar igenom skyngket som skiljer kvinnor från män på Hanna Rivkas och Aaron Crois bröllop i Mea Shearim.

Lite längre bort, i Jerikos ökenlandskap, har ett färgglatt nöjesfält ställts upp inför muslimernas firande av Eid. Julljusen har tänts i Betlehem och samariterna vallfärdar uppför berget Gerizim med Toran. Med utsikt över gamla stans murar firar judar med etiopisk härkomst helgen Sigd samtidigt som en ung man gör yoga på stranden i Tel Aviv.

Utställningen ALSTER är fotografen Miriam Alsters första utställning i Stockholm. I bild beskriver hon de olika världar som lever parallellt med varandra i Israel och Palestina.

ALSTER ställs ut i Bajit i Stockholm 7 december - 31 januari 2018.

Att placera en åtta-armad ljusstake

Anneli Louise Rådestad står det med prydliga bokstäver i mitt vältummade pass. Mitt judiska namn, Miriam, står inte med. "Det är bäst så", tycker min mamma. Hon växte upp i efterkrigstidens Polen och tvingades lämna landet på grund av den statsstödda antisemitismen i slutet av 1960-talet. Jag har ofta viftat bort hennes oro för mitt judiska engagemang och samtidigt försökt förstå den, utifrån hennes erfarenhet. Hon vill skydda mig. Försäkra sig om att jag aldrig, på grund av mitt namn, kommer utsättas för hot eller trakasserier. Hon vill att jag själv ska få avgöra när jag vill vara synligt eller osynligt judisk.

I samma anda har vi, i min familj, alltid spikat upp den judiska bönekapseln, *mezuzan*, på insidan av ytterdörren – istället för på utsidan där den är synlig för förbipasserande. Inte för att jag har känt mig rädd eller hotad. Det är bara så vi har gjort, och jag har aldrig reflekterat över det. Inte förrän jag hör att mina judiska bekanta inte vågar tända sin åtta-armade ljusstake, *chanukian*, i fönstret i sin lägenhet. De vill inte skylta med att de är judar i ett område där många har rötter i Mellanöstern.

Dilemmat är flera tusen år gammalt. I Talmud diskuterar rabbinerna var *chanukian* ska placeras för att bäst skänka ljus i vintermörkret. Bor man på bottenvåning placerar man ljusstaken vid ytterdörren, invid husväggen ut mot gatan. Bor man ett par våningar upp ställer man den i fönstret mot gatan. Men, inflikar rabbinerna härdat, lever man i oroliga tider räcker det med att man placerar *chanukian* på köksbordet.

Rabbinernas råd är pragmatiskt. De väljer livet, men de släcker inte lågan.

SVERIGE 2017. Ska vi placera *chanukian* i fönstret eller på bordet? Tidigare i år tvingades Judiska föreningen i Umeå lägga ner sin verksamhet på grund av hot och trakasserier från Nordiska motståndsrörelsen (NMR). Trakasserier började när några medlemmar i en lokal NMR-cell, som regelbundet tränade på ett gym intill föreningen, fick upp ögonen för de judiska grannarna. Trots löften från kommunen har en ny säker föreningslokal ännu inte hittats.

I en krönika berättar DN-journalisten Niklas Orrenius om Monica, en gymnasielärare som idag, mot slutet av sin karriär, inte vågar vara öppen med sin judiskhet, varken inför sina elever eller lärarkollegorna. "Jag önskar att jag kunde vara öppen men jag orkar inte. Det finns ett sådant hat, ibland från oväntat håll," berättar hon.

På en "fin" högstadieskola i centrala Stockholm går en flicka med ett judiskt namn. Hon har alltid varit öppen med att hon är judinna. På senare tid har klasskamraternas skämt blivit grovt antisemitiska. De handlar om att gasa judar, om rika Rothschilds och en judisk världskonspiration. Hennes mamma berättar att alla samtal med skolledningen bemöts med flathet. Det finns ingen handlingsplan.

Att ledarskapet brister när det gäller att fördöma hat, hot och trakasserier är oacceptabelt. Oavsett om det är skolledningen, kommunpolitikerna eller regeringen. Konsekvenserna kan bli fatala.

Nyligen marscherade 60 000 demonstranter i Warszawa under parollen "Ett vitt Europa" och med än mer vulgära slagord. Under nazistdemonstrationen i Charlottesville, USA, i somras, skanderade mobben "Judarna kommer inte att ersätta oss!". Både det polska och amerikanska ledarskapet har under lång tid misslyckats med att på ett trovärdigt och kraftfullt sätt fördöma rasistiska och antisemitiska utfall och har på så sätt öppnat för de fascistiska demonstrationer som 2017 har bjudit på.

Ju mer avlägset minnet från Förintelsen blir, desto mer mottagligt blir samhället för antisemitisk propaganda. För en minoritet som den judiska är det livsavgörande att ha regeringens stöd. Lyckligtvis är den svenska statsministern inte som den amerikanska statschefen eller polska regeringen. I **Margit Silbersteins** intervju med **Stefan Löfven** lovar han att stå på barrikaderna i kampen mot antisemitismen. "All sorts antisemitism."

Anneli Rådestad

INNEHÅLL

Nr 4 • 2017

10 "JAG TÅL inte skymningen" – Porträtt av Susanna Christensen

18 GER VI röst åt nazisterna om vi tystar dem? Reportage av Sarah Heland-Schulman

22 EN SVENSK Alt-right? Om Amerikas nya högerextremism och om dem som vill importera den

25 GRODOR, RÖDA PILLER och mjölk – vitmaktrörelsens nya symbolspråk

33 FRÅGA RABBINEN: Vad säger judendomen om yttrandefriheten och dess gränser?

35 PARALLELLOMANI – när tiden rimmar illa. Kulturkrönikan av Natalie Lanz

36 "DET LIKADE en dystopisk film" Konstanty Gebert om marschen för "Ett vitt Europa"

40 YEHUDA BAUER: "Nationalismen är ett globalt problem"

44 VAD ETGAR KERET lärde av sin pappa om Förntelsen. Anneli Rådestad intervjuar den bokaktuelle författaren

50 MELLAN MINNE OCH historia – hur förhåller vi oss till Förntelsen om 1000 år? Intervju med kritikern Daniel Mendelsohn

62 10 ÅR med Limmud Stockholm. Reportage av Nathalie Rothschild

67 ÅRSKRÖNIKAN FRÅN Israel av Arne Lapidus

Omslaget:
Hannah Arnesen är barnboksförfattare och illustratör. Förra året debuterade hon med barnboken *På natten flyger vi*.

**JUDISK KRÖNIKA
UTGES AV**

Stiftelsen Judisk Krönika

**CHEFREDAKTÖR OCH
ANSVARIG UTGIVARE**

Anneli Rådestad
anneli@judiskkrönika.se
tel: 08-660 70 62

GRAFISK FORM

Karl Gabor & Anneli Rådestad

REDAKTIONSRÅD

Anders Carlberg, Eva Ekselius,
Mikael Feldbaum,
Christina Gamstorp, Noa Hermele,
Ricki Neuman, Lizzie Oved Scheja,
Samuel Sjöblom, Nathalie Rothschild

ANNONSÄVDELNING

Thomas Wolff
tel: 031-28 50 95
mobil: 0708-580451
annons@judiskkrönika.se

**EKONOMI, ADMINISTRATION
OCH PRENUMERATION**

Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 ons, fred.
administration@judiskkrönika.se
Prenumerationspris 395 kr/år
Studierande 250 kr; utlandet 495 kr
Lösnummerpris 100 kr
Bankgiro 220-0244
Swish 1236333827

ADRESS

Box 5053, 102 42 Stockholm

HEMSIDA

judiskkrönika.se

Utkommer med 4 nr per år.

Nästa nummer: 28 mars 2018

Manusstopp: 29 jan 2018

Tryckt hos Grafiska Punkten

Producerad av Gabor & Co

issn 0345-5580

Prenumeration ingår i medlemsavgiften
till Judiska Församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.
Förbehåll mot elektronisk publicering
måste meddelas av artikelförfattaren.

MEDARBETARE I DETTA NUMMER

**PHILIPPE
BOHSTRÖM**
är marinarkeolog
och skribent för
Haaretz.

**SUZANNE
GOTTFARB**
är författare och
journalist med
Stockholm
som bas.

**CYRIL
HELLMAN**
är journalist,
författare,
filmare och poet.

ETGAR KERET
är författare
filmregissör och
manusförfattare.

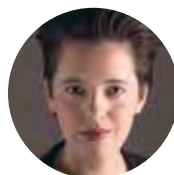
**ANNA
KOPITO**
är skribent och
grundare till
sajten *Tel
Avivian*.

**NATALIE
LANTZ**
är översättare
och doktorand
i Hebreiska
bibelns exegetik.

**NATHALIE
ROTHSCHILD**
är frilansjourna-
list och medarbe-
tare på Sveriges
Radio.

**SARAH
HELAND-
SCHULMAN**
är forskare och
skribent, bosatt
i New York.

**MARGIT
SILBERSTEIN** är
frilansjournalist och
tidigare inrikes-
politisk kom-
mentator på SVT.

ANNA VEEDER
är frilansjournalist
och guide i Israel.

JUDISK KRÖNIKA TACKAR FÖR DET STÖD SOM TIDNINGEN HAR FÅTT UNDER 2017:

THE BARBRO OSHER PRO SUECIA FOUNDATION • KULTURRÅDET • JUDISKA CENTRALRÅDET • FAMILJEN ROBERT WEILS
STIFTELSE • ANNIKA OCH GABRIEL URWITZ STIFTELSE • HECKSCHERS STIFTELSE • ANNONSÖRER • PRIVATA GIVARE

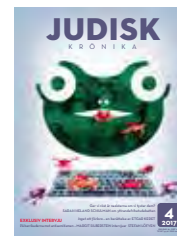
EN UPPSKATTAD PRESENT.

Ge bort Judisk Krönika i chanukagåva eller julklapp!
Beställ en årsprenumerations på judiskkrönika.se eller genom
att fylla i talongen nedan.

Swisha prenumerationsavgiften till 1236333827 eller
sätt in beloppet på bankgiro: 220-0244.

Glöm inte att ange vem betalningen kommer ifrån.

GÖR SÅ HÄR: Klipp ut och sänd nedanstående talong till Judisk Krönika.

JA TACK, jag vill beställa en gåvoprenumeration på Judisk Krönika ett år (4 nr) för 395 kr (495 kr till utlandet)
GÄVOADRESS:

NAMN _____

ADRESS _____ POSTADRESS _____

JUDISK KRÖNIKA, BOX 5053, 102 42 STOCKHOLM TEL 08-660 38 72.

Rättelse: I förra numret av Judisk Krönika stavades Bertil Josefsons namn fel i nyårshälsningen på s. 70.